

Konsekvensutredning avseende förslag till ändringar i läroplaner vad gäller jämställdhet

Innehållet i konsekvensutredningen utgår från 6–8 §§ i förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning.

Sammanfattning

Förslaget omfattar ändringar i läroplanerna för gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och vuxenutbildningen för att förtydliga skolans och verksamheternas jämställdhetsuppdrag. I förslaget definieras begreppet jämställdhet. Nya skrivningar förtydligar uppdraget att motverka, synliggöra och problematisera könsmonster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling samt människors livsval och livsvillkor. Sexism nämns vid sidan av främlingsfientlighet och intolerans som en företeelse som aktivt ska motverkas. Förslaget betonar särskilt att undervisningen ska ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper om könsmonster och förmåga att kritiskt granska dem. Förslaget innehåller också skrivningar som innebär att skolan och vuxenutbildningen ska verka för att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet. I förslaget förtydligas att även det arbetsplatsförlagda lärandet ska omfattas av läroplanernas skrivningar om jämställdhet.

Bakgrund

Regeringen gav i regleringsbrevet för 2018 Skolverket i uppdrag att föreslå ändringar i läroplanerna för gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och vuxenutbildningen för att förtydliga skolans uppdrag att motverka traditionella könsmonster, att gestalta och förmedla värden som jämställdhet mellan kvinnor och män samt att aktivt och medvetet främja deras lika rättigheter och möjligheter. Uppdraget ska genomföras med hänsyn till de olika skolformernas karaktär och redovisas till Utbildningsdepartementet senast den 14 december 2018.

Ändringarna i läroplanerna ska göras med utgångspunkt i den redovisning Skolverket lämnade i maj 2017 av regeringsuppdraget om att föreslå motsvarande ändringar i läroplanerna för grundskolan, förskoleklassen, fritidshemmet, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan (U2017/00412/S). Regeringen har beslutat om förändringar i läroplanerna för dessa skolformer utifrån Skolverkets förslag. Förändringarna gäller från den 1 juli 2018.

Uppdraget för de obligatoriska skolformerna omfattade också att tydliggöra ”att skolan ska organisera undervisningen så att flickor och pojkar möts och arbetar tillsammans i undervisningen”. Det aktuella regeringsuppdraget för gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och vuxenutbildningen innehåller däremot inga uttryckliga skrivningar om könsuppdelad undervisning. Skolverket har dock i samband med det tidigare uppdraget gjort bedömningen att könsuppdelad utbildning och undervisning riskerar att strida mot skolans värdegrund och kan leda till diskriminering på grund av kön eller könsöverskridande identitet eller uttryck. Till detta kommer att riksdagen i ett tillkännagivande den 10 maj 2017 uppmanade regeringen att se över och skärpa skollagen så att det blir tydligt att huvudregeln är att undervisningen inte ska vara könsuppdelad.

A Allmänt

1. Beskrivning av problemet

I samband med redovisningen av det tidigare regeringsuppdraget påtalade Skolverket att ändringar avseende skolans jämställdhetsuppdrag i läroplanerna för grundskolan, förskoleklassen, fritidshemmet, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan i förlängningen innebär att samtliga läroplaner behöver ses över. Utöver detta anser Skolverket också att det finns problem avseende jämställdhet även inom de skolformer som berörs av detta regeringsuppdrag. Dessa problem beskrivs översiktligt i följande avsnitt.

Sverige har idag en starkt könsuppdelad arbetsmarknad. Gymnasieskolan präglas av samma tydliga könsuppdelning som den arbetsmarknad som den förbereder eleverna inför. Störst är könsskillnaderna på yrkesprogrammen. El- och energiprogrammet samt VVS- och fastighetprogrammet är exempel på yrkesprogram som nästan uteslutande har manliga elever. Hantverksprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet har på motsvarande sätt en kraftig kvinnodominans.¹ Inom vuxenutbildningen läser elever inte program utan söker och antas till enstaka kurser utifrån elevens individuella studieplan. Studieplanen kan dock utformas med kombinationer av kurser på gymnasial nivå som till stora delar motsvarar till exempel yrkesförberedande program. Uppföljning av elever som läst sådana kombinationer visar samma mönster som i gymnasieskolan. Kvinnor dominerar kraftigt bland de som läst kombinationer med inriktning mot vård och omsorg, medan kombinationer med inriktning mot el och energi domineras av män.² Om huvudmännen skulle välja att organisera verksamheten så att program och utbildningar som domineras av manliga elever placeras i skolenheter som är fysiskt åtskilda från skolenheter med program och utbildningar som domineras av kvinnliga elever kan det leda till att könssegregationen förstärks ytterligare.

Förutom de konsekvenser en könssegregerad gymnasieskola, gymnasiesärskola och vuxenutbildning riskerar att få för den svenska arbetsmarknaden innebär segregationen ett problem på kort sikt för de elever som genomgår sin utbildning. Elever och skolpersonal berättar i Skolverkets samråd om den utsatta position det inte sällan innebär att tillhöra ett underrepresenterat kön på ett program. Elever som har gjort otraditionella val till yrkesprogram med stora könsskillnader avbryter också i högre grad studierna eller byter program.³

Studie- och yrkesvägledningen har en central uppgift att ge elever förutsättningar att fatta viktiga beslut om framtida studier och yrkesliv, såväl i grundskolan som i de frivilliga skolformerna. En viktig del i detta arbete är att vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i val utifrån föreställningar om kön.⁴ Detta framstår som särskilt angeläget i relation till yrkesutbildning, där de mest könsuppdelade programmen och utbildningarna återfinns. Studie- och yrkesvägledningen

¹ Uppföljning av gymnasieskolan, Skolverket, 2018.

² Redovisning av uppdrag om uppföljning av sysselsättning efter avslutade studier inom kommunal vuxenutbildning, Skolverket 2017

³ Svensson, A. (2007). Dagens gymnasieskola – bättre än sitt rykte? Pedagogisk Forskning i Sverige 2007, 12 nr 4 s. 301–323 samt SOU 2015:97. *Välja yrke*. Slutbetänkande av yrkesprogramsutredningen. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

⁴ *Allmänna råd – arbete med studie- och yrkesvägledning*. Stockholm: Skolverket.

kan här spela en viktig roll när det gäller att utmana elevernas uppfattning om olika branscher utifrån normer kring kön.

Ett annat problemområde avseende jämställdhet är könsrelaterade kränkningar i utbildningsmiljön, på arbetsplatser i samband med apl (arbetsplatsförlagt lärande) samt i sociala medier. Sexuella trakasserier är frekvent förekommande inom det svenska utbildningssystemet och påverkar elevers psykiska och fysiska hälsa negativt. De drabbar i första hand flickor och kvinnor, men även personer med könsöverskridande identitet eller uttryck, pojkar och män utsätts för sexuella trakasserier.⁵ Systematiska könsrelaterade kränkningar i utbildningsmiljön kan också ha sin grund i hedersproblematik.⁶

Stress och psykisk ohälsa bland unga är ytterligare ett problemområde som behöver uppmärksammas. Psykisk ohälsa bland unga ökar generellt, enligt Socialstyrelsens rapport *Utvecklingen av psykisk ohälsa bland barn och unga vuxna*.⁷ Av rapporten framgår att unga kvinnor är särskilt drabbade. Kraven att prestera såväl i undervisningen som på skolans sociala arena är påfrestande för många elever och leder till betydande risk för psykisk ohälsa.⁸

En annan utmaning är skillnader i skolresultat mellan kvinnor och män. Fler kvinnor än män tar examen. På de högskoleförberedande programmen är skillnaderna störst. År 2017 fick 79,5 procent av kvinnorna och 73,8 procent av männen på högskoleförberedande program examen inom tre år.⁹ På samtliga högskoleförberedande program klarar kvinnor i högre utsträckning än män att ta examen inom tre år. På yrkesprogrammen är skillnaderna mellan andelen kvinnor och män som klarat examen förhållandevis liten jämfört med på de högskoleförberedande programmen. Inom vuxenutbildningen får skillnaderna i resultat redovisas på kursnivå. Fler kvinnor än män slutför sina kurser. År 2016 slutförde 72,5 procent av kvinnorna sina kurser medan motsvarande andel män var 66,2 procent. Totalt sett studerar också fler kvinnor än män inom vuxenutbildning; år 2016 var 61,8 procent av de studerande kvinnor.¹⁰

Ytterligare ett problemområde utgörs av fördelningen av det särskilda stödet inom gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. En granskning som genomförts av SPSM (Specialpedagogiska skolmyndigheten) indikerar att det kan finnas bakomliggande normativa föreställningar om kön och diagnoskaraktäristika som oftast gynnar pojkar/män och missgynnar flickor/kvinnor vad gäller stödsatser i skolan.¹¹

I Skolinspektionens kvalitetsgranskning av sex- och samlevnadsundervisning har bristen på systematiskt arbete med samlevnadsfrågor och jämställdhet i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan framhållits. Även i Skolverkets samråd har bristen på systematiskt arbete med jämställdhet påpekats. Flera referenspersoner, inte minst elevrepresentanterna, uppger att jämställdhetsarbete inte prioriteras på vare sig huvudmannanivå eller rektorsnivå. Istället bedrivs jämställdhetsarbetet ofta av "eldsjälar" eller i form av enstaka "punktinsatser". Skolans samlade uppdrag enligt lagstiftningen tenderar att genomföras i separata delar där elevernas

⁵ Diskrimineringsombudsmannen (2012). *Forskningsöversikt om trakasserier i arbetsliv och utbildning*.

⁶ *Hedersrelaterat våld och förtryck - - Skolans ansvar och möjligheter*. Skolverket, 2010.

⁷ *Utvecklingen av psykisk ohälsa bland barn och unga vuxna*. Socialstyrelsen, 2017.

⁸ Hiltunen, Linda (2017). *Lagom perfekt: erfarenheter av ohälsa bland unga tjejer och killar*. Diss. Växjö: Linnéuniversitet, 2017, Lund: Arkiv förlag.

⁹ *Betyg och studieresultat i gymnasieskolan år 2017* Skolverket, 2017.

¹⁰ <https://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/komvux>

¹¹ *Genus och specialpedagogik – praktiktäna perspektiv*. Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2017.

kunskapsutveckling utgör en del och det främjande och förebyggande värdegrundsarbetet en annan del.¹²

Inom området jämställdhet finns särskilda utmaningar rörande gymnasiesärskolan. En sådan utmaning är elevers etablering på arbetsmarknaden efter genomgången utbildning i gymnasiesärskolan. Forskning har visat att kön är en betydelsefull faktor när det gäller dessa elevers etablering på arbetsmarknaden. I den grupp som studerades i en avhandling från Högskolan i Halmstad var etableringsgraden högre för män än för kvinnor.¹³

De nuvarande läroplanerna för gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och vuxenutbildningen innehåller skrivningar om skolans jämställdhetsuppdrag. Mot bakgrund av ovanstående problembeskrivning ser Skolverket att det finns goda skäl att förtydliga och förstärka läroplanernas skrivningar om jämställdhet.

2. Skolverkets ställningstaganden

2.1 Förtydligande av skolans jämställdhetsuppdrag

Som anges i uppdraget har de föreslagna ändringarna i läroplanerna för gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och vuxenutbildningen gjorts med utgångspunkt i de ändringar av läroplanerna för de obligatoriska skolformerna som Skolverket redovisade i maj 2017. I de nuvarande läroplanerna för de frivilliga skolformerna finns skrivningar om skolans respektive vuxenutbildningens uppdrag att gestalta och förmedla värden som jämställdhet mellan kvinnor och män, att aktivt och medvetet främja deras lika rätt och möjligheter samt att uppmuntra eleverna att utveckla sina intressen utan fördomar om vad som är kvinnligt och manligt.

För att tydliggöra dessa skrivningar har Skolverket utvecklat stycket om jämställdhet under rubriken *En likvärdig utbildning*, med ett starkare fokus på eleverna och deras lärande, val och utveckling. Läroplanernas nuvarande formulering ”utan fördomar” kan uppfattas som oklar, eftersom de flesta människor har fördomar och det är viktigt att få syn på dem för att kunna bemöta dem och utveckla nya insikter. Den nya skrivningen betonar istället att eleverna ska få ”utveckla förmågor och intressen utan att begränsas av föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt”. Under rubriken betonas vidare att även det arbetsplatsförlagda lärandet ska präglas av ett jämställdhetsperspektiv, se vidare avsnitt 2.3.

I förslagen till nya skrivningar under rubriken *En likvärdig utbildning* införs också att skolan respektive vuxenutbildningen ska ”verka för att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet”. Skrivningen konkretiseras i läroplanernas andra del, i nya riktlinjer för lärare under rubriken *Kunskaper* samt under rubriken *Rektorns ansvar*. Denna skrivning är öppnare formulerad än motsvarande skrivning i läroplanerna för de obligatoriska skolformerna, eftersom förutsättningarna för att organisera utbildning och undervisning ser annorlunda ut i de frivilliga skolformerna. Bland annat har eleverna ett flertal olika studievägar att välja bland inom de frivilliga skolformerna. Elevernas studieval kan därmed i vissa fall leda till att samtliga, eller en mycket stor andel, elever på ett program, en skola eller verksamhet tillhör samma kön, se vidare avsnitt 1. Inom vuxenutbildningen är dessutom distansundervisning vanligt, vilket kan innebära att eleverna aldrig möts i det fysiska rummet. Dessa båda exempel visar att de frivilliga skolformerna delvis möter andra utmaningar än de obligatoriska skolformerna när det gäller att organisera utbildningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av

¹² *Skolornas arbete med demokrati och värdegrund*, Skolinspektionen 2012.

¹³ Arvidsson, Jessica (2016) *Sysselsättning och social rättvisa*. Högskolan i Halmstad.

könstillhörighet. Skolverket gör dock bedömningen att huvudmän, rektorer och lärare även inom de frivilliga skolformerna aktivt bör kunna verka för att eleverna möts och arbetar tillsammans, inom ramen för vad som är möjligt med tanke på verksamhetens förutsättningar.

Vidare har Skolverket föreslagit ett nytt stycke om jämställdhet under rubriken *Gymnasieskolans uppdrag*, respektive *Perspektiv i utbildningen*. Här utvecklas ett bredare samhällsperspektiv genom definitionen ”lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter för alla människor, oberoende av könstillhörighet”. Flera referenspersoner har i samråd påtalat att det finns behov av att förtydliga att jämställdhetsarbetet ska utgå från saklig grund och kunskaper om faktiska förhållanden, såväl historiskt som i samtiden. Skolverket har därför föreslagit nya skrivningar som framhåller kunskapsinnehållet, så att eleverna genom undervisningen ska ”utveckla kunskaper om könsmönster och hur de kan påverka människors livsval och livsvillkor”. Genom en skrivning om att eleverna ska utveckla förmågan att ”kritiskt granska hur normer, värderingar och strukturer kan begränsa människors möjligheter att forma såväl samhället som sina egna liv” framhålls ett bredare normkritiskt perspektiv, tillsammans med samhällsperspektivet och den individuella nivån. Uppgiften att synliggöra, diskutera och problematisera könsmönster återkommer i läroplanernas andra del under rubriken *Kunskaper*, som en riktlinje för lärare.

Ett mindre omfattande men betydelsefullt förtydligande föreslås under rubriken *Förståelse och medmänsklighet*, där sexuella trakasserier lyfts som en form av diskriminering. Skälet är att sexuella trakasserier, till skillnad från övriga former av diskriminering, saknar koppling till en diskrimineringsgrund. Mot bakgrund av uppdragets utformning gör Skolverket bedömningen att det är önskvärt att särskilt lyfta fram att skolan aktivt ska motverka denna form av diskriminering. Under samma rubrik är sexism tillagt som en av de företeelser som aktivt ska motverkas. Dessa båda ändringar gjordes inte i det redovisade förslaget för de obligatoriska skolformerna. Under ovannämnda rubrik är dock skillnaderna redan idag relativt stora mellan läroplanerna för de obligatoriska och de frivilliga skolformerna. Vidare har mycket hänt inom området sedan det förra uppdraget redovisades för ett år sedan. I Skolverkets samråd framhåller elevrepresentanter och andra referenspersoner idag i högre grad problemen med sexism och sexuella trakasserier i skolan.

Mindre ändringar har också gjorts under rubriken *Kunskaper*, där ett mål föreslås vara att eleverna kan ”granska och värdera normer, påståenden och förhållanden”. Under rubriken *Normer och värden* i läroplanerna för gymnasieskolan och gymnasiesärskolan har ett tillägg gjorts genom att ”diskriminering” är tillagt i skolans mål att eleverna ”tar avstånd från att människor utsätts för diskriminering, förtryck och kränkande behandling”. Under rubriken *Elevernas ansvar och inflytande* har tillkommit att läraren ska ”verka för att eleverna oberoende av könstillhörighet får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen”, en skrivning som är hämtad från läroplanerna för de obligatoriska skolformerna och som Skolverket bedömer vara relevant för alla skolformer.

I läroplanen för vuxenutbildningen föreslår Skolverket att ”föräldraskap” läggs till i de formuleringar som rör elevers möjligheter att kombinera utbildning med arbete under rubrikerna *En likvärdig utbildning* samt *Utveckling av vuxenutbildningens verksamheter*. Skolverket ser att det finns ett behov av att förtydliga vuxenutbildningens uppdrag att erbjuda flexibla studier i samband med föräldraskap. Förslaget har även förts fram av externa referenspersoner under de samråd som Skolverket har haft i samband med uppdraget.

2:2 Könsneutrala begrepp och formuleringar

Regeringsuppdraget omfattar bland annat att förtydliga skolans och vuxenutbildningens uppdrag att motverka traditionella könsmonster samt att gestalta och förmedla värden som jämställdhet mellan kvinnor och män. I Skolverkets samråd med referenspersoner har det framkommit starka önskemål om att ta bort formuleringar i läroplanerna om flickor och pojkar samt kvinnor och män, för att ersätta dem med könsneutrala begrepp och formuleringar. Bland annat elevorganisationerna betonar vikten av att detta görs, se vidare avsnitt 5.6. En ofta framförd synpunkt från de referenspersoner som deltagit i samråd är att skrivningar som framhåller två kön exkluderar personer som inte identifierar sig utifrån ett könsbinärt system. Barnombudsmannen har i tidigare synpunkter framhållit vikten av att problematisera tvåkönsnormen.¹⁴ Barnombudsmannen menar dock att det i arbetet med jämställdhet kan vara relevant att använda begrepp som flickor/kvinnor och pojkar/män, för att kunna synliggöra och förändra skillnader i livsvillkor mellan dessa grupper.

Mot bakgrund av ovanstående har Skolverket valt att i förslaget ersätta befintliga skrivningar om ”flickor och pojkar” respektive ”kvinnor och män” och använda mer neutrala skrivningar som ”eleverna” och ”oberoende av könstillhörighet”. När skrivningarna syftar till att synliggöra och problematisera skillnader i uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt har Skolverket valt att använda de tidigare formuleringarna. Skolverket bedömer att förslaget juridiskt har samma innebörd som tidigare. Bedömningen att använda mer könsneutrala skrivningar har gjorts utifrån att de nya skrivningarna har betydelse i en vardaglig bemärkelse. Detta främst genom att de tar hänsyn till ords värdeladdning och det signalvärde som kan finnas i en språklig nyansering.

Skolverket använder i förslaget genomgående begreppen könsmonster och könstillhörighet, vilka redan används i nuvarande läroplaner för de obligatoriska skolformerna.

2.3 Arbetsplatsförlagt lärande

Skolverket vill särskilt betona att alla läroplansskrivningar om jämställdhet även avser den utbildning och undervisning som är förlagd till olika arbetsplatser, så kallat arbetsplatsförlagt lärande (apl). Innehållet i apl svarar mot centralt innehåll i elevens kurser. På gymnasieskolans nationella yrkesprogram och vidareutbildningen med ett fjärde tekniskt år ingår apl som en obligatorisk del av utbildningen. Detsamma gäller gymnasiesärskolans nationella program. Även på gymnasieskolans individuella program kan utbildningen varvas med praktik på en arbetsplats och en del av utbildningen kan ske på en arbetsplats. För elever som läser inom vuxenutbildningens olika skolformer kan hela eller delar av kurser förläggas till arbetsplatser och genomföras som apl. Det är skolan respektive vuxenutbildningen som ansvarar för alla delar av utbildningen, vare sig de är skolförlagda eller arbetsplatsförlagda. Under rubriken *En likvärdig utbildning* i läroplanerna föreslås därför en ny skrivning som tydliggör detta.

2:4 Övriga ställningstaganden

Under rubriken *Förståelse och medmänsklighet* har formuleringen ”på grund av” ersatts med ”som har samband med”, vilket är ett uttryckssätt som används i diskrimineringslagen. Uttrycket ”på grund av” är olyckligt, eftersom det felaktigt kan uppfattas syfta på egenskaper hos den utsatta personen som skulle vara orsaken till diskriminering.

¹⁴ Barnombudsmannen hänvisar till den egna rapporten ”Barns röster om jämställdhet” (2016), som bygger på samtal med 35 barn i åldersgrupperna 5, 10 och 15 år. Av rapporten framgår att det finns ett antal barn som inte definierar sig som antingen flicka/kvinna eller pojke/man samt att dessa barn upplever sig som exkluderade och även diskriminerade av den binära norm som oftast råder i förskolan och skolan idag.

Under rubriken *Gymnasieskolans uppdrag*, respektive *Gymnasiesärskolans uppdrag*, har ordet ”överföra” i andra stycket ändras till ”förmedla och förankra”, ett begreppspar som används under rubriken *Grundläggande värden* och som bedöms stämma bättre överens med skolans demokratiska uppdrag. Den föreslagna formuleringen överensstämmer med motsvarande formulering i läroplanerna för de obligatoriska skolformerna. I samband med omformuleringen har begreppet ”kunskaper” strukits i en mening. Skolverket gör dock bedömningen att begreppet ändå återfinns i tillräckligt stor omfattning under rubriken.

3. Alternativa lösningar

3.1 Alternativa skrivningar i läroplanerna

Skolverket har under arbetet med uppdraget övervägt att införa jämställdhet som ett eget perspektiv i undervisningen, tillsammans med de fyra befintliga perspektiven i läroplanerna: etiskt, miljö-, internationellt och historiskt perspektiv, men valt att inte göra så. I förslaget är skrivningarna istället formulerade i löpande text, som ett stycke om jämställdhet under rubriken *Gymnasieskolans uppdrag*, respektive *Perspektiv i utbildningen*, se vidare avsnitt 2.1. Valet att inte lägga ett jämställdhetsperspektiv till de redan befintliga perspektiven i läroplanerna gjordes med hänsyn till läroplanernas övergripande konstruktion. Skolverket gör bedömningen att det är olyckligt att tillföra ytterligare perspektiv i undervisningen i en revidering med fokus på jämställdhet. En översyn av perspektiven bör göras i ett större sammanhang.

De nya skrivningarna i läroplanernas del två som beskriver lärarens uppdrag är i de obligatoriska skolformerna införda under rubriken *Normer och värden*. I läroplanerna för de frivilliga skolformerna är motsvarande skrivningar i stället placerade under rubriken *Kunskaper*. Skälet är att kunskapsuppdraget betonas starkare i de frivilliga skolformerna än i de obligatoriska skolformerna. Det finns inte heller något avsnitt med rubriken *Normer och värden* i läroplanen för vuxenutbildningen. Skolverket har också i de nya skrivningarna valt att betona kunskapsinnehållet starkare i samband med skolans och verksamheternas arbete med jämställdhetsuppdraget, se vidare avsnitt 2.1.

Under rubriken *Grundläggande värden* föreslog Skolverket i tidigare uppdrag en strykning av formuleringen ”mellan kvinnor och män”, så att formuleringen av de fem värden som skolan ska gestalta och förmedla kom att stämma överens med motsvarande lydelse i skollagen (1 kap. 5 §): ”människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor”. Dagens formulering kan uppfattas förstärka en könsbinär uppdelning som vi i andra skrivningar undviker. Skolverket har dock valt att inte föreslå en sådan strykning i de aktuella läroplanerna, mot bakgrund av att regeringen inte har tagit fasta på Skolverkets förslag till strykning i läroplanerna för de obligatoriska skolformerna. Synpunkter har också framförts om att en strykning kan riskera att osynliggöra en existerande maktrelation på strukturell nivå mellan kvinnor och män.

Vid samråd med referenspersoner har det framkommit förslag om att införa begrepp som könsidentitet, könsuttryck, genus, icke-binär, problematisk maskulinitet och intersektionalitet i läroplanerna. Skolverkets bedömning är att sådana mer genomgripande begreppsändringar kräver en mer omfattande och sammanhållen utredning. Därför har myndigheten avstått från att undersöka möjligheten att införa nämnda begrepp i läroplanerna.

3.2 Normer och värden i läroplanen för vuxenutbildningen

I Skolverkets samråd har det framkommit förslag om att i vuxenutbildningens läroplan införa ett nytt avsnitt med rubriken ”Normer och värden”, med ett liknande innehåll som under motsvarande rubrik i de övriga läroplanerna. Skolverket anser dock att det inte ligger inom ramen för detta mer avgränsade uppdrag.

3.3 Övriga synpunkter från referenspersoner

Utöver synpunkter på skrivningar direkt relaterade till regeringsuppdraget har det i samråd också framkommit synpunkter på andra skrivningar som rör skolans värdegrund. Framför allt gäller detta formuleringen under rubriken *Grundläggande värden*, ”den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism”, vilken upplevs som alltför begränsande. Ett flertal förslag har framförts om att stryka skrivningen. Av liknande skäl föreslås att punkten under rubriken *Normer och värden* om att läraren ska ”diskutera det svenska samhällets värdegrund” stryks eller ändras. Flera referenspersoner har också framfört att begreppet ”rasism” bör användas istället för det vagare begreppet ”främlingsfientlighet”.

Eftersom ovanstående förslag till förändringar inte omfattas av regeringsuppdraget har Skolverket avstått från att utreda dem vidare.

4. Uppgifter om vilka som berörs av förslaget

Skolverket bedömer att följande kommer att beröras direkt av förslaget:

- elever, lärare, rektorer och övrig personal i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och vuxenutbildningen
- skolhuvudmän
- lärarutbildare.

Skolverket bedömer att följande kommer att beröras indirekt av förslaget:

- arbetsplatser där arbetsplatsförlagt lärande sker
- elevernas vårdnadshavare.

5. Uppgifter om vilka kostnadsmissiga och andra konsekvenser förslaget medför och en jämförelse av konsekvenserna för de övervägda regleringsalternativen

5.1 Kostnader för skolhuvudmännen

Skolverket bedömer inte att de föreslagna ändringarna medför några ökade kostnader för skolhuvudmännen. Sannolikt behöver tid avsättas för kompetensutveckling inom områdena värdegrund, jämställdhet och normmedvetenhet.

5.2 Jämställdhet

Skolverket bedömer att förslagen förtydligar och förstärker skolans och vuxenutbildningens jämställdhetsuppdrag och kan bidra till att jämställdheten i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och vuxenutbildningen ökar. Nya skrivningar förtydligar att eleverna ska ges utrymme att mötas och arbeta tillsammans oberoende av könstillhörighet, vilket är en förutsättning för jämställdhet. Vidare förstärker förslaget skolans och vuxenutbildningens aktiva och medvetna jämställdhetsarbete genom nya skrivningar om skolans, utbildningens och lärarnas uppdrag att

tillsammans med eleverna synliggöra, diskutera och problematisera könsmönster i skolan, vuxenutbildningen och samhället. Genom att tydligt lyfta fram uppdraget att bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om och förmåga att kritiskt granska könsmönster kan förslaget få en genomgripande betydelse för jämställdheten.

Överväganden om jämställdhet utvecklas vidare i avsnitt 2 och 3.

5.3 Barnets bästa

Förslaget bedöms inte innebära några negativa konsekvenser för barnets bästa. Positiva konsekvenser ur ett barn- och elevperspektiv utvecklas vidare i avsnitt 5.6.

5.4 Funktionshinder

Förslaget bedöms inte innebära några specifika konsekvenser för personer med funktionsnedsättning.

5.5 Nationella minoriteter

Förslaget bedöms inte innebära några specifika konsekvenser för nationella minoriteter.

5.6 Barnkonsekvensanalys

I arbetet med uppdraget har Skolverket inhämtat barns och ungdomars kunskaper och synpunkter genom samråd med två elevorganisationer: Sveriges Elevkårer och Sveriges elevråd (SVEA). Samråden med elevorganisationerna ägde rum tillsammans med representanter för lärosäten, myndigheter och intresseorganisationer. Sammanlagt deltog fem elevrepresentanter i samråden. Efter samråden hade Skolverket en särskild avstämning med elevrepresentanterna, för att säkerställa att deras synpunkter framkommit i samråden och för att ge dem möjlighet att framföra ytterligare synpunkter på vilka konsekvenser uppdraget kan komma att få ur ett barn- och elevperspektiv.

Elevrepresentanterna förordar ett mer könsneutralt språk i läroplanstexterna än vad som är fallet i nuvarande läroplaner. De pekar på vikten av att inkludera de elever som inte definierar sig binärt, som flicka eller pojke. Samtidigt pekar de på risker med att enbart använda könsneutrala begrepp, eftersom det kan göra det svårt att se att olika grupper har olika perspektiv och förutsättningar. Elevrepresentanterna ser vidare risker med att de förtydliganden om jämställdhet som nu föreslås i läroplanerna inte kommer att få genomslag i utbildningen. Det krävs ett aktivt, systematiskt och medvetet arbete i skolorna för att läroplanernas skrivningar ska få genomslag, menar representanterna. Elevrepresentanterna lyfter vikten av systematiskt jämställdhetsarbete och normkritiskt förhållningssätt i hela utbildningen. De betonar också att många lärare behöver mer kunskap för att kunna diskutera och analysera frågor kring jämställdhet med eleverna.

Genom att de föreslagna skrivningarna i hög grad överensstämmer med de önskemål som framförts i samråd med elevrepresentanterna, drar Skolverket slutsatsen att förslaget kan få positiva konsekvenser ur ett barn- och elevperspektiv.

5.7 Konsekvenser för läroplanernas konstruktion

”Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor” är enligt skollagen och läroplanerna de fem grundläggande värden som utbildningen ska gestalta och förmedla. Uppdraget innebär att förtydliga och därmed utveckla ett av dessa grundläggande värden i läroplanerna. Därmed uppstår en obalans i förhållande till övriga värden och

diskrimineringsgrunder, som inte utvecklas på samma sätt. Denna obalans har påtalats av flera referenspersoner. Det har också ifrågasatts varför en diskrimineringsgrund särskilt omnämns i samband med elevers lika rättigheter och möjligheter, då utbildningsanordnare enligt diskrimineringslagen är skyldiga att arbeta för lika rättigheter och möjligheter utifrån samtliga diskrimineringsgrunder. Likaså riskerar de förstärkta skrivningarna om kritisk granskning av könsmönster att förminska betydelsen av kritisk granskning inom andra områden.

De förslag Skolverket nu lämnar förtydligar och utvecklar enligt uppdraget skolans jämställdhetsuppdrag och frågor som hör samman med kön. Skolverket anser dock att det är viktigt att skolan och vuxenutbildningen synliggör, diskuterar och problematiserar även andra normer som begränsar elevers lärande och utveckling samt människors livsval och livsvillkor. Forskning visar fördelar med att använda en intersektionell ansats för att komma åt hur olika normer och maktrelationer samverkar och påverkar varandra.

6. Bedömning av om förslaget överensstämmer med eller går utöver de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen

EU-rätten reglerar inte hur medlemsstaterna väljer att organisera gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och vuxenutbildningen.

Skolverket bedömer att förslaget överensstämmer med internationell rätt.

7. Bedömning av om särskilda hänsyn behöver tas när det gäller tidpunkten för ikraftträdande och om det finns behov av speciella informationsinsatser

Skolverket ser inga behov av särskilda hänsyn när det gäller tidpunkten för ikraftträdande, eftersom de föreslagna förändringarna inte direkt påverkar huvudmännens ekonomi och verksamheternas organisation, tjänstefördelning och schemaläggning.

Skolverket anser att det finns behov av informationsinsatser i samband med att nya skrivningar i läroplanerna träder i kraft. Skolverket ser också att det finns behov av kompetensutvecklingsinsatser relaterade till skolans jämställdhetsuppdrag. Behovet av ökade kunskaper om hur jämställdhetsfrågor kan behandlas i undervisningen går som en röd tråd igenom alla samråd som Skolverket har haft i samband med uppdraget. Flera referenspersoner, inte minst elevrepresentanterna, uttrycker att det finns ett stort behov av stöd i skolornas arbete kring jämställdhet, så att frågan integreras i hela verksamheten och inte enbart bedrivs av ett mindre antal lärare med tillräckliga kunskaper och intresse. Stödinsatser behöver riktas särskilt mot undervisande lärare, men även mot huvudmän, rektorer, studie- och yrkesvägledare, elevhälsan och apl-handledare.

B Kommuner och landsting

Förslaget bedöms inte få effekter för kommuner eller landsting.

C Företag

Förslaget bedöms inte få effekter av betydelse för företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt. Konsekvensutredningen innehåller därför inte någon beskrivning av punkterna i avsnitt C.

D Samråd

I arbetet med uppdraget har Skolverket inhämtat kunskaper och synpunkter från lärosäten, myndigheter, intresseorganisationer och skolverksamheter. Skolverket har bjudit in till sammanlagt tre samråd: den 19 mars, 12 april och 13 april. Vidare har Skolverket den 7 maj presenterat uppdraget vid en konferens för gymnasieskolans nationella programråd och där låtit ledamöterna diskutera och lämna synpunkter på skrivningar om jämställdhet i läroplanerna.

E Kontaktperson

Vid frågor kontakta:

Ingrid Essegård
ingrid.essegard@skolverket.se
08-527 334 73